

יונית. חלקו השני של המבוא דן בקורותיה של תנועת-העבודה בארץ-ישראל, באקד-מות ל"עליה השניה", בפרוגראמה של ביל"ו ובארגוני-הפועלים ב"עליה הראשונה", וכן באפיין של שתי מפלגות-הפועלים הארצי-ישראליות הגדולות, "פועלי-ציון" ו"הפועל הצעיר", עד להתלכדותן (פועלי-ציון כבר היו ל"אחדות-העבודה") במסגרת של אי-גוד מקצועי ו"חברת-עובדים" אחת: ההסתדרות הכללית.

סלוצקי סוקר את תולדות תנועת-העבודה ברהיטות ומתוך ידיעה מקיפה. יפה הוא מאזן ניתוח והסבר עם מובאות מדגימות ומשלימות, אידיאולוגיה עם מעשה. ואם פתחתי בהירהורים כלליים, הרי יש לזכור כי פרופ' סלוצקי הולך במידה רבה בדרך ההיסטוריוגרפיה המקובלת, תוך שהוא מביע דעה נחרצת על כמה בעיות השנויות בפול-מוס וויפות. כך, למשל, אף הוא אינו נכון להשקיף על ההיסטוריה של התנועה הנדונה במונחים של צבירת כוח או חתירה לעליונות פוליטית.

ש.י.

מפלגת העבודה הישראלית

קשה להאמין שספרון צנוע זה, המוסר בתמיציתיות יבשה תאריכי-יסוד בתולדות תנועת-העבודה הישראלית מתוך מגמה ברורה לתאר את תהליכי התלכדותם של פלגים שונים למפלגה גדולה אחת, מפלגת-העבודה הישראלית, עורר לא מכבר סערת-רוחות פנימית עזה, שטילטלה את הספרון מן המפרץ הבטוח של הוצאת בית-ברל אל מהדורה מצומצמת בהיקפה, כמעט מוחרמת וכמעט נדירה ויקרת-המציאות.

בספרונו של אדם דורון אין חידושים ואין עובדות או הערכות מופלגות במקוריותן. זהו ספרון שיגרת, מועיל למי שהתכוון להועיל לו, תלמידים חרוצים של ההיסטוריה הישראלית הצריכים לספר-כיס קצר, שהיקפו

ההיסטוריוגרפיה הארצישראלית. גם פרופ' סלוצקי, מחבר המבוא המשובח שלפנינו, אינו יכול בלא קצת הירהורים אידיאולוגיים-דידאקטיים בפתיחת הספר, שלא לדבר על כך כי תולדות ה"יישוב" מצטיירות לעתים כתנועה אל תכלית ידועה-מראש.

ספרו של פרופ' סלוצקי בא למלא דרישה גוברת-והולכת לספר-מבוא, שיפרוש תמונה קצרה אך שלמה מהתגבשותן של מפלגות הפועלים הארצישראליות לכוח ציוני ראשון-במעלה בתוך היישוב העברי. מפלגות הפועלים לא היו רוב ביישוב, חבריהן עלו ארצה ללא נכסים פרטיים כלשהם, ובכל זאת, הודות לאידיאולוגיה וארגון, שהיו כרוכים זה בזה, הצליחו להיעשות גורם מרכזי החותר בהתמדה להגמוניה ב"יישוב" ולעמדות-השפעה מכריעות בתנועה הציונית. תוך כדי לבטים אידיאולוגיים רבים ופולמוסים פנימיים קשים, הושגה מידה רבה של אחדות פוליטית-ויותר מכך, ארצ-גונית. מחסרון-כיס מוחלט, תוך כדי מצוקה כספית שנמשכה שנים לא מעטות, יצרה התנועה נכסים כלכליים וחברתיים כבדי-משקל, מוסדות-רווחה וכו', חברה אוטונומית מגובשת שעל אף סגירותה היא מתרחבת והולכת וקונה לה השפעה על המעגל החברתי כולו.

המבוא של פרופ' סלוצקי, שנכתב על סמך נסיון של שנים בהוראה אוניברסיטאית של תולדות תנועת-העבודה, פותח ב-1898, השנה בה הופיע קונטרסו של סירקין, "השאלה היהודית ומדינת-היהודים הסוציאליסטית", ומסיים עם ייסודה של "הסתדרות העובדים הכללית" ב-1920. חלקו הראשון של הספר עוסק בשרשיה החברתיים והאידיאולוגיים של "תנועת-העבודה", כינוי שסלוצקי מבפ-רו על הכינוי "תנועת הפועלים" כדי להדגיש כי מבחינה חברתית היו חלוצי ארץ-ישראל ופועליה יוצאי המעמד הבינוני והזעיר-בינוני במזרח-אירופה, שמצוקה כלכלית, חברתית ותרבותית היא שדחפה את בניו הצעירים לחפש להם ארץ-מולדת בה יוכלו ל"החליף" מעמד חברתי ולהיות לפועלים יצרניים בחברה קולקטיביסטית-שוו-

* אדם דורון: מפלגת העבודה הישראלית; הוצאת בית-ברל, 1973; 164 עמ'.

אסיה הסובייטית. אף כי את נסיונו זה האישי דווקא מיצה בספר שהוא יוצא-דופן בהומור האופטימי הנסוך עליו ("לשמור לנצח"/פרקי אסיר בברית-המועצות, ת"א, 1963), לא פסק מאז מלהשקיע את עיקר עיסוקו המחקרי בהיסטוריה של הקיבוץ היהודי ושל ביטויו התרבותי הספציפי תחת המשטר הסובייטי.

מנקודת-מבטו (הציונית) של גלבוע, אפשר לומר שכל שנות המשטר הקומוניסטי באימפריה הרוסית הן "שנים שחורות" לקיבוץ היהודי הגדול שבתחומיה בתוקף עצם גישתו העקרונית של משטר זה ל"שאלת הלאומים" בתחומי שלטונו, שמעולם לא הניחה מקום להכרה במעמדם ובזכויותיהם של היהודים הסובייטים כאחת החטיבות האתניות-הטריות טוריאליות של ברית-המועצות או בלגיטימיות של זיקתם לקיבוצים יהודיים לגבולותיה של ברה"מ. אף-על-פי-כן, גם במסגרת השקפה זו נראה כי אכן מרות במיוחד היו השנים 1939—1953—המקיפות את הסכם ריבנטרופ-מולוטוב ואת שנות הפלישה והטבח עד לגירוש הגרמנים מאדמת ברה"מ ומיגור השלטון הנאצי, וכן את השנים החמורות ביותר של המלחמה הקרה והפאראנויה הסטאלינית (שהגיעה לשיאה ב"עליית הרופאים" הידועה לשימצה) עד להסתלקותה של "שמש-העמים" העריצה וראשית הדה-סטאליניזציה. בפרק-זמן זה נכרת פיתח חלק ניכר מיהודי ברה"מ, הן על-ידי הפולש הנאצי הן על-ידי יסודות שונים באוכלוסיה המקומית, ונוסף על כך גם פסקה הסימביוזה בין המוגי יהודים סובייטים לבין המשטר המהפכני מתקופת ייסודו והתבססותו, סימביוזה שלצעירי היהודים לפחות הביאה אפשרות של קידום אישי והתפרקות מסבל-מורשה תוך כדי הזדהות לזהות עם מפעל אדיר-תנופה ועצום-ממדים של שידוד-מערכות ושינוי-ערכים. ואם לא די היה בכך הרי מתוך שיקוליו וחשוביו שלו בחר המשטר להמיר אותה סימביוזה במדיניות שבמניעה וגילויה כאחד דמתה יותר ויותר לאנטישמיות הווליקורוסית-הפראבוסלאבית המסורתית של המשטר הצא-

עולה במידת-מה על היקפו של ערך אנציקלופדי טוב, המכיל פרטים היסטוריים שאינם שנויים במחלוקת בצד הערכות והסברה מפלגתית-תנועתית. היסטוריה יש כאן כזאת, ויותר מכך יש כאן הסברה, אך ברור שלא ההתנגדות להסברה הולידה את המהומה הגדולה על לא-מאומה, אלא כמה קביעות מעטו של המחבר, ולא קביעות העוסקות בקורותיו של השמאל הציוני בין שנות ה-20 לשנות ה-50 אלא דווקא אותן הערכות העוסקות במה שהתרחש בה במפלגה הגדולה וההגמונית בשנות ה-60 סביב ה"פרשה" וספיחיה.

ספר היסטורי אי-אפשר לתבוע ממנו שיהיה מקובל ואהוד על הכל, אך ספר הסברה והדרכה הנושא גושפנקה מעין-מפלגתית הוא ענין שונה לגמרי, וברור מדוע רגשו הרוחות והסייעות בתוך המפלגה תבעו לגנוז את הספרון או להסיר ממנו את תווית החותם של המפלגה. מסתבר אפוא כי לא תכנו של הספר ראוי לתשומת-לב אלא דווקא הפסיכולוגיה של מפלגת-העבודה, כפי שבאה לידי ביטוי בסערה שעורר בצלוחית של דיו, סערה שהיא אפיינית למדי לפסיכולוגיה הפוליטית הישראלית בכללה, שבעיניה היסטוריה היא ענין לוועדות-חקירה או להסכמה מלאה וללא עוררים.

י.ש.

השנים השחורות של יהדות ברית-המועצות

ענייני ברית-המועצות הם תחום התמחותו של יהושע א. גלבוע, ובמיוחד ענייני היהודים ותרבותם בברית-המועצות. חלק מהתמחותו בנושאים אלה קנה לו בעל-כרחו מתוך נסיון אישי קודר, כעסקן ציוני צעיר בשטחי פולין שסופחו לברה"מ ב-1939 וכמי שנתן אחרי-כן את הדין על פעילותו זו ועשה שנים אחדות בגירוש ובעבודת-פרך במעבה

* יהושע א. גלבוע: השנים השחורות של יהדות ברית-המועצות 1939—1953; הוצאת עם הספר, 1972; 327 עמ'.